

„Ctnost a neřest
nalézáme ve stejném
člověku, a tu získají,
a tu ztratí
svoji půdu.“
A dle mého názoru
je to tak správně:
neboť když uvážím
že ti, kdo se naučili
verše nazpaměť,
je zapomenou, pokud
je nebudou často opakovat,
tak věřím že ti, kdo
zanedbávají úvahy
filosofů,
nevědomky ztrácí
vzpomínky na ně;
a když nechají tyto
vynikající názory
vyklouznout ze svých
myslí, zároveň s tím
ztratí ponětí věcí,
které podporovaly v duši
lásku ke střídmosti;
a zapomenuvší
tyto věci,
co je podivného na tom,
že časem obdobně
zapomenou střídmost?
Mimoto pozoruji, že lidé,
kteří se odevzdají
zhýralostem vína
či žen, mají větší
obtíže při uplatňování se
ve věcech,
které jsou prospěšné,
a zdržování se toho,
co je škodlivé.
Neboť mnozí, kdo žijí
střídmě, než se zamilují,
se stanou marnotratnými,
když nad nimi ta vášeň
získá kontrolu;
do té míry, že poté,
co promrhali svůj majetek,
se sníží k získávání
svého chleba metodami,
za které by se
dříve styděli.
Co potom brání,

že člověk, který byl
kdysi zdrženlivý,
by již takový dále být
neměl, a že ten, kdo jednou
vedl dobrý život, by ho již
dále neměl vést?
Proto bych se měl domnívat,
že jsoucnost
všech ctností
a především zdrženlivosti,
závisí na jejich praktikování:
neboť touha,
která přebývá v tomtěž
těle s duší,
je neustále podněcuje
k pohrdání touto ctností,
a k nalezení
nejkratší cesty k samotnému
uspokojení smyslů.
Proto, když Alkibades
a Kritias konverzovali
se Sokratem,
byli schopní, s tak
velikou pomocí,
zkrotit své sklony;
ale poté, co jej opustili,
Kritias jsa odejdivší
do důchodu do Thesálie,
se tam zcela zničil
ve společnosti
nějakých zpustlíků;
a Alkibiades,
když viděl, že se mu dvoří
několik prvotřídních žen,
kvůli jeho kráse,
a dopuštění nechat se
zkazit lichotivými
pochlebovači, kteří mu
nabízeli svoji přízeň
v ujištění
o uznání, která má
ve městě
a mezi spojenci; zkrátka,
shledávajíc se respektovaným
celými Athénami,
aniž by kdo zpochybnil
jeho přední pozici,
začal se zanedbávat
a jednal jako
veliký zápasník,

který se
necvičí,
když již nenachází
soupeře, který by se odvážil
s ním zápasit.
Kdybychom to prozkoumali,
proto se jim
to všechno stalo;
pokud uvážíme,
jak moc velikost jejich
zrodu, jejich vlivu,
a jejich bohatství
nadmula jejich mysli;
pokud uvážíme
špatnou společnost,
do které upadli,
a tu mnohost příležitostí
které měli, aby se
zkazili, můžeme být
překvapeni, že poté, co byli
tak dlouho vzdáleni
od Sokrata,
dosáhli takové míry
nestoudnosti,
jaké bylo viděno,
že dosáhli?
Pokud byli vinni ze zločinů,
žalobce jimi
obtěžká Sokrata,
a nedovolí mu, aby
byl hodným chvály,
za to, že je držel
uvnitř hranic jejich
povinnosti za jejich mládí,
když, se zdá,
že by byli těmi
nejrozháranějšími
a nejméně ovladatelnými.
Toto však není způsob,
jakým hodnotíme
ostatní věci;
neboť kdo se kdy domáhal,
že hudebník, hráč
loutnu, nebo
kterákoliv jiná osoba,
jež vyučuje, poté co
vyučila dobrého žáka,
by měla být viněna
za to, že se stal zaostalým
pod vedením

jiného mistra?
 Pokud mladý člověk
 získá známost,
 která jej přivede
 ke zhýralosti,
 měl by jeho otec
 dávat vinu
 prvním přátelům svého
 syna, mezi nimiž
 žil vždy ctnostně?
 Není naopak
 pravdou,
 že čím více zjišťuje,
 že jeho poslední přátelství
 se pro něj ukazuje
 zhoubným, tím větší
 důvod bude mít k chvále
 jeho dřívější známosti?
 A jsou otcové samotní,
 kteří jsou
 denně se svými dětmi,
 vinni z jejich chyb,
 pokud jim nedávají
 žádný špatný příklad?
 Takto měli hodnotit
 Sokrata;
 pokud by vedl špatný život,
 bylo by racionální
 pokládat jej za zkaženého;
 avšak pokud dobrý,
 bylo spravedlivé
 obvinít jej ze zločinů,
 kterými se neprovinil?
 A přesto mohl dát
 svým protivníkům
 důvod, aby jej obvinili,
 pokud by schvaloval,
 nebo zdánlivě schvaloval
 ty zkaženosti, od kterých
 se sám držel oproštěn,
 v druhých:
 ale Sokrates pohrdal
 zkažeností, nejenom v sobě
 samém, nýbrž v každém.
 Abych to dokázal,
 stačí jen, abych zmínil
 jeho chování vůči Kritiovi,
 muži extrémně závislém
 na zhýralosti.
 Když Sokrates viděl,

že tento muž má
 zvrhlou touhu
 po Euthydemovi,
 a že její intenzita
 by jej svrhla
 tak daleko,
 že by porušil
 meze přirozenosti,
 šokován tímto chováním,
 vynaložil své nejkrajnější
 síly přesvědčování
 a argumentoval, aby jej
 odradil od tak zpustlé touhy.
 A zatímco se zdálo,
 že prudkost Kritiovi
 vášně se vysmívá všemu
 krocení a kontrole,
 a Sokratovo umírněné
 pokárání bylo
 přehlíženo,
 filosof,
 ze zanícené oddanosti
 k ctnosti, vzplanul
 v takovém jazyce,
 který rázem vyjádřil
 jeho vlastní silný vnitřní
 smysl mravnosti a pořádku,
 a monstrózní hanebnost
 Kritiova chtíče.
 Má se za to, že toto
 drsné, ale spravedlivé
 Sokratovo pokárání
 bylo základem
 nevole, kterou od té doby,
 vůči němu měl;
 neboť po dobu tyranie
 Třiceti, z nichž jedním
 byl Kritias,
 když měl společně
 s Chariklesem na starost
 občanskou vládu
 města, nezapomněl si
 vybavit tuto potupu,
 a jako pomstu
 vydal zákon zakazující
 výuku umění uvažování
 v Athénách:
 a nemajíc nic konkrétního,
 co by Sokratovi
 vytknul, snažil se

líčit jej jako ohavného
 pošpiněním jej
 obyčejnými pomluvami,
 které jsou vrhány
 na všechny filosofy:
 neboť já jsem Sokrata
 nikdy neslyšel říci,
 že učil tomuto umění,
 ani neviděl žádného člověka,
 který by ho to kdy slyšel
 říci; ale Kritias se urazil
 a dal k tomu
 dostatečné důkazy:
 neboť po Třiceti způsobil,
 že bylo velké množství
 občanů a dokonce
 i těch nejvýznačnějších
 zabito, a uvolnil otěže
 všem druhům
 násilí a drancování,
 Sokrates řekl
 na jednom místě,
 že uvažoval,
 zda by ministr Státu,
 který každým dnem
 snižuje množství občanů
 a činí ostatní
 více zhýralými,
 nebyl zahanben
 za své ministrování
 a nepokládal by se
 za špatného úředníka.
 Toto bylo ohlášeno
 Kritiovi a Chariklovi,
 kteří ihned poslali
 pro Sokrata a ukazujíc mu
 zákon, který vydali,
 zakázali mu promlouvat
 k mladým lidem.
 Načež se jich Sokrates
 zeptal, zda by mu
 dovolili
 vznést otázku,
 aby mohl být
 informován o tom,
 čemu v tomto
 zákazu nerozuměl;
 když jeho žádosti bylo
 vyhověno, promluvil tímto
 způsobem: „Jsem nanejvýš

připraven poslouchat vaše zákony; ale abych se nedopustil přestoupení kvůli nevědomosti, rád bych se od vás dozvěděl, zda odsuzujete umění uvažování, protože věříte, že spočívá v mluvení věcí správně, nebo v mluvení věcí nesprávně? Pokud z prvního důvodu, pak musíme od nynějška přestat mluvit, jak bychom měli; a pokud z druhého důvodu, je jasné, že se musíme snažit mluvit správně.“ Při těchto slovech Charikles propukl hněvem a řekl mu: „Protože předstíráš, že jsi nevědomý věcí, které jsou snadno poznatelné, zakazujeme ti mluvit k mladým lidem jakýmkoliv způsobem.“ „To je dost,“ řekl Sokrates; „ale abych nebyl v neustálé nejistotě, prosím, stanovte mi, do jakého věku jsou lidé mladí.“ „Dokud nejsou způsobilí být členy senátu,“ řekl Charikles: „Zkrátka nemluv k žádnému člověku mladšímu třiceti let.“ „Jakže!“ řekl Sokrates, „pokud bych si kupoval cokoli od obchodníka, kterému není třicet let, je mi zakázáno ptát se jej na cenu?“ „Tak to nemyslím,“ odpověděl Charikles: „ale nejsem překvapen,

že mi kladeš tuto otázku, neboť je tvým zvykem ptát se na mnoho věcí, které dobře znáš.“ Sokrates dodal: „A když se mě mladý člověk zeptá na ulici, kde bydlí Charikles, nebo zda vím, kde je Kritias, je mi zakázáno mu odpovědět?“ „Tak jsem to také nemyslel,“ odpověděl Charikles. Zde Kritias, přerušujíc jejich hovor, řekl: „Do budoucna, Sokrate, nesmíš mít nic do činění s městskými obchodníky, obuvníky, zedníky, kováři a dalšími řemeslníky, které jsi tak často dával za příklady života; a kteří, jak se obávám, jsou velmi vyčerpáni tvými diskusemi.“ „Obdobně tedy musím,“ odvětil Sokrates, „opomenout důsledky, které čerpám z těch diskuzí; a nemít již nikdy nic do činění se spravedlností, zbožností a ostatními povinnostmi dobrého člověka.“ „Ano, ano,“ řekl Charikles. Tak vidíme, jak Kritias navštěvoval Sokrata a jaký názor měli jeden na druhého. Navíc dodávám, že se nemůžeme naučit nic o člověku, kterého nemáme rádi: proto když Kritias a Alkibiades nedosáhli se Sokratem velkého zlepšení, příčinou bylo to, že jej nikdy neměli rádi.

Neboť pokaždé, když s ním konverzovali, vždy se raději ucházeli o konverzaci těch, kdo byli zaměstnáni ve veřejných záležitostech, neboť neměli jiného úmyslu, než vládnout. Následující rozhovor Alkibiadese, konkrétně ten, který vedl s Periklem, svým místodržitelem – který byl vedoucím města, zatímco byl ještě mladší dvaceti let – ohledně povahy zákonů, potvrdí, co jsem nyní nastínil. „Prosím,“ řekl Alkibiades, „vysvětlí mi, co je zákon, neboť když slyším, že lidé chválí ty, kteří dodržují zákony, myslím, že ta chvála by nemohla být dána těm, kteří nevědí, co je zákon.“ „Je snadné tě uspokojit,“ odpověděl Perikles, „zákon je pouze to, co lidé ve všeobecném shromáždění nařídí, vyhlášujíc, co je třeba konat a co nesmí být činěno.“ „A řekni mi,“ dodal Alkibiades, „nařizují konat to, co je dobré, nebo co je špatné?“ „Zcela jistě to, co je dobré.“ Alkibiades pokračoval: „A jak by jsi nazval to, co by nařídilo malé množství občanů ve státech, kde lidé nejsou vládce, nýbrž

je vše nařizováno dle rady
několika osob, které
disponují svrchovaností?“
„Cokoliv nařídí,
bych nazval zákonem;
neboť zákony nejsou
ničím jiným, než nařízeními
svrchovaných.“
„Pokud by tedy
tyran něco nařídil,
bude to zákon?“
„Ano, bude,“ řekl Perikles.
„Ale co je potom
násilí a nespravedlnost?“
pokračoval Alkibiades,
„není to, když nejsilnější
přinutí nejslabšího,
aby jej poslouchal
nikoliv na základě svolení,
nýbrž pouze silou?“
„Dle mého názoru je.“
„Z toho tedy vyplývá,“
řikal Alkibiades,
„že nařízení
učiněná princem,
bez souhlasu
občanů, budou
naprosto nespravedlivá.“
„Věřím že ano,“
řekl Perikles;
„a nelze připustit, aby
nařízení prince,
když jsou vydána
bez souhlasu lidí,
nesla název
zákonů.“
„A co vládnoucí občané
nařídí bez
získání souhlasu
většího množství, není
obdobně násilím?“
„O tom není pochyb,“
odpověděl Perikles,
„a všeobecně,
každé nařízení vydané
bez souhlasu těch,
kdo se jím mají řídit,
je násilím
spíše než zákonem.“
„A mělo by být to,

co nařídí lid
bez souhlasu
vůdců, chápáno
obdobně jako násilí
a nikoliv zákon?“
„Není pochyb, že je,“
řekl Perikles,
„ale když jsem byl v tvém
věku, dokázal jsem vyřešit
tyto obtíže, neboť jsem
to učinil svým povoláním,
proniknout do nich,
jak to nyní činíš ty.“
„Při Bohu,“
zvolal Alkibiades,
„jsem tedy velmi potěšen,
že jsem
s tebou hovořil,
když jsi porozuměl
těmto věcem lépe.“